

UNITÁRIUS ÉLETT

XV. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

1961. ÁPRILIS HÓ

DAVOS

Ez a név eddig elsörenden a téli sportok hódolóinak jelentett valamit, mert Davos, ez a csodás fekvésű, kis svájci falusi üdülötelep a maga luxusszállóival és nagyvilági életével eddig kizárólag mint a téli sportok paradicsoma tartatott számon. A szabadelvű keresztények és unitáriusok ma azonban egészen más vonatkozásban emlegetik Davost. Ugyanis ez év augusztus 8—13. napjain Davosban rendezi meg a Szabadelvű Keresztények és a Vallásos Szabadság Világszövetsége (IARF) háromévenként esedékes világtalálkozását. Az IARF világszövetség a vallásos szabadelvűség táborának mintegy 22 millió tagját képviselő szervezet, amelynek a magyar, a romániai unitárius egyházak és a testvéri csehszlovák egyház is tagjai. Érdekessége ennek a világszövetségnek az is, hogy nemcsak keresztény szabadelvű egyházak tartoznak kötelékébe, hanem a kereszténység táborán kívüli más világegyházak szabadelvű képviselői is, így elsörenden az indiai Brhamo Samaj egyház. (Ez utóbbinak nagy szerepe volt és van az új India megteremtésében Ghandi, Amya Chakravarti, Rhadakrisnan, Rabindranath Tagore, Nehru révén.) Tagjai között azonban számos mohamedán, japán és más nem keresztény szabadelvű vallásos irányzat egyházainak, szervezeteinek, mozgalmainak vagy kimagasló személyiségeinek képviselőit is megtaláljuk. Ehhez a világszövetséghez tartozik korunk nagy humanistája, Schweitzer Albert is, és rajta kívül még számos nagytekintélyű tudós, államférfi, művész és közéleti személyiség. Igen jelentős tehát az IARF Világszövetségnek valláserkölcsei és világnézeti befolyása és szellemi szuggeszciója a világ különböző tájain, különböző egyházai és népei között. Ezért kísérik figyelemmel mi is a Világszövetség háromévenként megrendezésre kerülő találkozásait és ezért törekszünk arra, hogy ezeken a találkozásokon mi is súlyt képviselő módon szólaltassuk meg és érvényesítsük a magunk álláspontját, véleményét, vallási, erkölcsi és világnézeti meggyőződését, amely a mi korunkban még hangsúlyozottabban mint bármikor négy évszázados múltunk folyamán, a béke szellemének és szükségének az elvét, az igazi humanitás gondolatának realizálását minden még elnyomatásban élő gyarmati népre is kiható érvényesítését szorgalmazza.

Nagy öröm számunkra, hogy világszövetségünk elnöksége és végrehajtó bizottsága úgy határozott, hogy a Davosban augusztusban megrendezésre kerülő kongresszus átfogó témaként a következő gondolatot tűzi ki megvitatásra: „Az emberiség egysége a mi szétszaggatott világunkban”.

A kongresszusi ülészak minden napján egy-egy részletkérdésről hangzanak majd el előadások, amelyeket kimagasló tekintélyű személyiségek fognak tartani.

Az első bevezető jellegű előadás a kongresszusi témához a következő címmel fog elhangzani: „Életproblémák egy kettészakadt világban”. A második előadás témája ez: „Hozzájárulásunk a világtalálkozásra”. A harmadik előadás címe: „Hogyan látja Afrika és Ázsia a Nyugatot?” A negyedik előadás pedig a következő címen fog elhangzani: „Hogyan látja a Nyugat Afrikát és Ázsiát?” A két utóbbi előadást két-két elő-

adó fogja tartani, egyik Ázsiáról, a másik Afrikáról beszélve. Az előadások elhangzása után a hallgatóság öt vitacsoportban fogja megvitatni a kérdéseket, minden vitacsoport három-négy szakértőnek vezetésével közelebbről vizsgálja meg az alábbi részkérdéseket: 1. Élelmezés és népesedés. 2. Egy új nacionalizmus jelentkezése. 3. Faji csoportok és színes népek. 4. Mi lesz a családból? 5. Vallásos értékek a technika korában.”

Ebből a rövid ismertetésből is kitűnik, hogy a szabadelvű vallásosság táborában nem akadémiás jellegű és elvont teológiai kérdésekkel kíván csupán foglalkozni, hanem kiterjedés nélküli őszinteséggel nyúl kétségtelenül jelentős, reális világproblémákhoz. Nem állíthatjuk, hogy a kongresszusi témának és a részproblémáknak minden megfogalmazásával és jelölésével mi maradéktalanul egyetértünk, mert úgy véljük, hogy ha már ilyen jellegű kérdések megvitatására határozta el magát a Világszövetség vezetősége, akkor a szabadelvűségének és humanitárius szellemének igazi konzekvens bizonyítékaiként még bátrabban és nyíltabban is fogalmazhatott volna és pl. azt a két kérdés-csoportot, hogy „Hogyan látja Afrika és Ázsia a Nyugatot”, illetve „Hogyan látja a Nyugat Afrikát és Ázsiát”, talán helyesebb lett volna úgy megfogalmazni, hogy egyrészt: „Hogyan látják Afrika és Ázsia elnyomott népei a gyarmatosítókat?” (És ezt az előadást az elnyomott népek egy-egy szabadon választott küldöttjével kellene elmondani.) Másrészt a másik előadás címéről inkább javasoltuk volna ezt: „Hogyan látja a Kelet — a Nyugatot?” De hát nem mi fogalmaztuk meg a kérdéseket és az előadások címét, és végső fokon nem is a címek megfogalmazásán múlnak a dolgok, mert mi a magunk álláspontját akármilyen címszó alatt is el tudjuk mondani és ha sor kerül rá, el is mondjuk, mert nekünk nem kell töprengenünk a problémák fölött. Mi pontosan tudjuk és teljes világos egyértelműséggel valljuk, hogy vannak kérdések, amelyekben nem mi, hanem maguk a jóérzésű embermilliók döntöttek és véleményüket is kinyilvánították. Ezek a kérdések így hangzanak: „Háború vagy béke? És a felelet, amelyet a jóakarató embermilliók adtak és mi is adunk, ez: *Béke!* Ennek pedig egy logikus következménye van: a totális leszerelés mielőbbi megvalósítása, hogy „a kardok ekevasakká változzanak!”

A ketté- vagy többfelé szakított világot mi is látjuk, de azt is tudjuk, hogy ennek a szaggatottságnak sebeit nem lehet ráolvasással gyógyítani, hanem szabadelvűségünk örök lényegéhez híven és abszolút következetesen, csakis a tolerancia elvének gyakorlati alkalmazásával, amely mindig a különféle hitrendszerek, eszmék, elvek hatalomgyakorlati módszerek egymás melletti létezésének és létezési jogának elismerését és tiszteletbentartását jelentette! Világosan és egyértelműen kell hitet tennünk a koegzisztencia gondolata mellett! Mint a szabadság elvének őrizői pedig félreérthetetlenül kell a szabadelvűség egész vallási és világnézeti táborának hitet tennie és befolyását érvényesítenie amellet, hogy az elnyomott népek feltételek nélkül elnyerjék szabadságukat és az emberi élet-

hez való jogukat! Ezeknek az elveknek a hangoztatására, világos megfogalmazására és újbóli proklamálására a Világszövetség részéről is sor kerülhet akár az első, akár a második címszó alatt jelölt kongresszusi témák tárgyalása rendjén és a kongresszusi határozatok megfogalmazásakor is, ezért őszinte érdeklődéssel és előlegezett bizalommal várjuk is, reméljük is ezt!

A davosi világkongresszus előkészítő munkálatai

minden tagesházban már folyamatban vannak. Mi is őszinte szolgálattal fogunk hozzá a munkához, amellyel hozzá kívánunk járulni a népek közötti barátság és igazi béke és emberi szabadság jobb és igazabb világának megteremtéséhez, azzal az erővel gazdagon, amelyet a békeszerető emberiségnek új, emberebb emberi életéért küzdő táborának tagjaként nyertünk.

r. f. i.

Rabindranath Tagore

Születése századik évfordulóját május első napjaiban ünneplik keleten és nyugaton egyaránt. A nagy hindu költő és tanító életművét közvetlenül közelről szemlélte a húszas évek végén, világkörüli útja során Balázs Ferenc unitárius lelkész. Emlékezésül „Bejárom a kerek világot” című munkájából idézzük az alábbi részleteket:

„Rabindranath Tagore-ral Calcuttában találkoztam legelőször. Az ismerkedés nehezen indult. Indiaian bebutorozott szobában fogadott a családi házában, amelyet a mennyezeten csendesen forgoló légcsavar tett európaiasan hűvössé és kényelmessé. Hosszú ráncokban leomló kék palást fődte testét. Az arca enyhe unalmat árult el, mint minden „nagy emberé”, amikor „valakivel” szóba áll, aki „mindenáron beszélni kíván vele”. Ettől függetlenül meg tudtam állapítani, hogy nem tévedtem, amikor őt a világ legszebb emberének tartottam, mert szép ő, mint senki más. Azzal a teljességgel szép ő, amelyikkel az ő lelke teljes békével, szeretettel, tudással, művészettel, alkotóvágygal: az élet minden maradandó értékével.”

„A szeme fölcillanti, amikor megemlítettem, hogy Oxfordban, a Manchester College-ban töltöttem két évet. Még barátságosabbra indult, amikor meghallotta, hogy magyar vagyok. — Kelet-Európa jobban érdekel, mint a nyugat — jegyezte meg —, mert a művészeteket ott még nem ölte meg a gyári egyforma-ság. S a magyarokat kiváltképpen szeretem. Egyszerűek, természetesekek, emberiek. Egész Európában közöttük éreztem magamat leginkább otthon.”

„Hát ez elég volt kezdetnek. Azonban sokkal többre mentem vele, valamivel később, amikor egy hetet töltöttem az ő híres telepén, a Békesség Hajlékában, Shantiniketanban. Calcuttából pár óra alatt vitt oda a vonat. Azután még autóbusszal is dőcögni kellett valameddig. Végül kiszálltam a csinos vendégház előtt, amelynek tornácáról, ahol azután egy hétig minden nap azért kellett délutáni nyugovóra térnem, hogy másokat a délutáni alvásukban ne zavarjak, az egész telepet látni lehetett a terebélyes mangófa között.”

„Ezt a pár négyzetkilométernyi területet még a költő apja szánta istenes célokra, amikor pár évtizeddel azelőtt egy kis menedékházat építtetett azon vándorok számára azzal a két föltétellel, hogy abban, valamint annak környékén csakis az egy igaz Isten imádható s állatokat étkezés céljából megölni nem szabad. Amikor a költő fia egy kísérleti iskola fölállítására keresett alkalmas helyet, Shantiniketán a két föltétellel együtt készen kínálkozott.”

„A telep azonban ma már több mint iskola, mindent megmodva: e Tagore által alapított egyesület, a Visva-Bharati, itt fejti ki legszélesebbkörű tevékenységét. Tekintve, hogy e társaság nem kíván kevesebbet elérni, mint megtalálni a keleti és nyugati műveltség összhangját s az így alkotott új művelődést átoltani az életbe, ha e célnak csak egy szerény hányadát próbálja is megvalósítani, elég tekintélyes föladdal találja magát szemben. Kiváló nyugati és indiai tudósok merülnek itt el tudományos, művészeti, bölcselmi és vallásos kérdések tanulmányozásába. Persze korai volna még eredmények felől kérdezősködni...”

„Legelőször természetesen az iskola vonta magára figyelmemet. Az előadásokat ott tartották a mangófa alatt s már ez a körülmény félreérthetetlenül meghatá-

rozta a jellegét, amely nem más, mint természetesség. A tanulók egy körben ülnek a földön tanítójukkal s egyáltalán nem részesülnek dorgálásában, ha tudomásul veszik a körülöttük folyó életet. Azt, aki közberikkant: Ni, be szép madár! — legfeljebb afelől fogják megkérdezni, hogy tudja-e, mi annak a neve, hol fészkel, s milyen a tojása; egyéb baja nem történik.”

„Hányszor ültem a mangófa alatt az idősebb diákokkal, hallgatva a bő folyással eredő bengáli dalokat, amelyek egyrészenek a szövegét, de a dallamát is a költő írta: Olyan szelíd, szívhez szóló hangja van a legtöbb indiai fiúnak, mint egy báránynak. Azután elbeszélgettünk arról, amit belőlük a nóta kiváltott. Ezek a délutánok adtak alkalmat arra a legfontosabb megfigyelésre, hogy sem a költő egyénisége, sem az iskola tekintélye nem hat bényítólólag az ifjak fejlődő önállóságára. Egész Indiából azért gyűlnek ide az igazság ifjú keresői, mert tudják, hogy lelküket Tagore nem fogja merev formák közé szorítani, hanem csak megtermékenyíteni.”

Tagore tanítványai közül a szabad India megteremtésében igen sokan részt vettek, s a Brahma Samaj tagjai közül nem egy jutott a legmagasabb állami tiszt-ségekre, köztük Radhakrisnan professzor, az államfő helyettese.

Ferencz József

Három malom hangja

A nemrég elhunyt Ürmösi József kiváló papjaink közé tartozott. Egyházközségét Homoródszentpálon mintaszerűen megszervezte. A hitélet és művelődési mozgalmak intézményei mellett gazdasági téren is sokat alkotott.

Életének utolsó évtizedeit Kolozsvárt, a püspöki hivatal szolgálatában töltötte. Baráti körében, ahová magam is tartoztam, sokat mesélt falusi élményeiről. Öreg papok és kántorok ajkáról sok unitárius érdekű anekdotát, emlékeztést jegyzett föl. Közzájón forgó dolgokat.

Ezek közül való az alábbi, amelyet egyúttal Ürmösi József emlékeztére elmondok.

Van egy székely falu, amelyben több dolog három példányban van meg. Háromféle hitfelekezet van, a felszegen katolikusok, a falu derekán reformátusok, az alszegen unitáriusok laknak. A három felekezetnek három temploma van. Minden felekezetnek külön malma, tehát összesen három malom. A faluba három vízárak torkollik be, a malmok az árkokban igazodnak.

A katolikus malmot fent a felszegen, csak egy árok vize hajtja s ezért ennek kereke csendesen forog, a hangja is csendes, mélyen szóló. Azt hajtogatja: A-tya-fiú, szent-lélek, atya-fiú, szent-lélek.

A református malom kerekére a falu derekán két árok vize ömlik s ezért elevenebb, gyorsabb hangon zúgja: Szentháromság, egyisten, szentháromság, egyisten!

Az unitárius malom az alszegen mind a három árok vizét megkapja s ezért nagyon megserényedik, fölemelkedik a hangja. Azt zúgja a másik két malom szentháromságos vallomására: Tagadom, tagadom, tagadom!

Gyallay Domokos

Az evangélium fényénél

Mt. 28. 19.

„Menjetek tehát és tegyetek tanítványommá minden népet.”

A húsvét és a pünkösd közötti időszak a kereszténység tudatában úgy él, mint a nagy tettekre készlődés ideje. Húsvét a galileai próféta eszméjének örökkévalóságáról tesz bizonyosságot, s a benne foglalt életet jelentő ereje most a cselekvésre ösztönöz. A tanítványok a kábultságból, amelyet Mesterük elvesztése okozott, lassan magukhoz térnek, s Galileába igyekeznek, hogy újból találkozzanak Jézussal. Arról az időszokról, amely a húsvét és a pünkösd között zajlik le, az evangéliumok írói meglehetősen szűkszavúan tudósítanak. Abban nagy vonalakban megegyeznek, hogy Jézusnak a tanítványok előtti megjelenéséről szólnak, de csak Máté és Márk közli azt a meghagyást, amely övéit a pünkösdre indítja. A jézusi eszme örökkévalósága ma már érthetően bizonyítja, hogy mire képes az eszme érdekében az Isten és az emberszeretettől áthatott lélek. A tanítványok Mesterükre emlékeznek, át- és átélnek a Vele töltött órákat, s az emlékezés megnyitja előttük küldetésük felismerését, amelyet az evangélium írója, meghagyásképpen Jézus ajkára adva így közöl: „Menjetek, és tegyetek tanítványommá minden népet”. Hiábavaló hát a versengés az elsőbbség kérdését illetően,

céltalan a királyi székre vágyódás és a lelkek fölött ítélni akaró szándék — mert mindez semmivé válik. Elképzelésük szétpattan, mint a szappanbuborék, de az élet valósága sokkal nagyobbat ad számukra. Megvethetik alapját annak a keresztény anyaszentegyháznak, amely a lélek tökéletesítésére hivatott.

A húsvét és a pünkösd közötti időszak, amely Jézus tanítványainak életében az öntudatra eszmélés ideje, számunkra komoly mondanivalót tartalmaz. Mi, akik ugyancsak Jézus tanítványainak valljuk magunkat, ebben az időszakban eszméje teljes elsajátítására kell törekedjünk azért, hogy az előttünk álló pünkösdben mi lehessünk a kösziklák, amelyen megújul az anyaszentegyház élete. Ugyanakkor bizonyosságot tesszünk arról is, hogy Atyánk reánk is kitölti szentlelkét, s munkálkodhatunk azért, hogy egyházunk eleget tegyen annak a hivatásnak, amelynek végzésére Isten rendelte.

Testvéreim! — Az idő gyors rohanásában vegyük napról napra kezünkbe a Bibliát, emberi és vallás-erkölcsi életünknek ama legszebb útmutatóját, s törekedjünk arra, hogy keresztényi öntudatunk állandó ébrentartásával és Jézus törvényei betartásával, tanítvánnyá tegyük az egész emberiséget.

Amen.

Kelemen Miklós

BIBLIÁNK MAI SZEMMEL

Mindennapi olvasmányom a Biblia. Érdeklődéssel és élvezettel forgatom lapjait. Minél többször foglalkozom egyes részeivel és minél több tudományos munkát olvasok, melyek a különböző részek értelmezését adják, annál erősebb a meggyőződésem, hogy tartalma kimeríthetetlen. Mintha egy hatalmas könyvtár állna előttem megszámlálhatatlan köteteivel —, ebben az egy könyvben. Valóban szent életű férfiak, koruknak legkiválóbb tudósai, bölcselők, teológusok, nyelvészek, történészek, irodalmi kutatók, egész életük munkáját áldozva, századok óta foglalkoznak írásaival, anélkül, hogy tartalmát teljesen ki tudták volna meríteni. Ez a kutató munka ma sem szünetel, mert nemcsak a vallási hit örök problémájával foglalkozó embernek, de az ember szellemi fejlődését kutató tudósoknak is útmutatója ez a könyv. Tagadhatatlan, hogy a Biblia nem tartozik mégsem a sűrűn olvasott könyvek közé. A mindennapi élet embere legfeljebb a templomokban hall egy-egy alkalomszerint felolvasott részletet tartalmából. Ezért valóban örömmel töltött el, hogy a húsvét alkalmából tudományos közleményeket olvashattam bibliai vonatkozású témákról. Előljáróban még rá kell mutatnom arra, hogy mi, akik forradalmi korban élünk, mulasztást követnénk el, ha elfelejtkeznénk arról a történelmi tényről, hogy az új kor szellemi forradalmának, a reformációnak a Biblia volt a legerősebb fegyvere. Ezzel győzte le a mi unitárius egy Isten hitünk prófétája, Dávid Ferenc minden ellenfelét a XVI. században.

A szűkre szabott keretben próbáljuk megismerni, hogy miképpen jutottunk ehhez a változatos tartalmú és sokirányú könyvhöz és megállapítani, hogy több ezer éves múltját tekintve van-e és milyen értéke mai szemmel nézve.

A protestáns felekezetek által használt magyar Bibliát Károlyi Gáspár gönci református lelkész fordította és nyomatta ki Vizsolyban 1589—1590-ben. Honnan, milyen nyelvről fordította magyarra? 1589-ben, mikor a fordítás készült, latin, görög és héber nyelvű fordításokból, illetve azok másolataiból dolgozhatott.

A bibliakritika kutatásai nyomán megállapítást nyert, hogy az ószövetségi rész könyveit zsidó és arám nyelven, az újszövetségi rész könyveit pedig görög és arám nyelven írták. Ezekből az eredeti írásokból azonban, sőt ezekről készült másolatokból sem maradt ránk

egyetlen példány sem. A legrégebbi kéziratok a Bibliáról a K. u. IV. századból származnak és ezek is görög fordítás másolatai. Az egyik, a „B” kódex a vatikáni könyvtárban és a Sinaí kódex a British Múzeumban van. A harmadik legrégebbi szövegemlékünk, az Alexandriai kódex az V. századból való. A K. e. II. században készült egy fordítás héberből görög nyelvre az Alexandria melletti Pharos szigetén. 72 tudós munkája volt, s innen kapta a nevét is: *Septuaginta*. Ennek a másolatait használták általában. A szövege azonban, a másolások alkalmával becsúsztott hibák, valamint a széljegyzeteknek a szövegbe történt beiktatása folytán nagyon megromlott. Mint általánosan elfogadott hiteles fordítás ismeretes a *Vulgata*. Eusebius Sophronius Hieronimus munkája, ki görögből latinra fordította az egész Bibliát (383 K. u.) A tridenti zsinat ezt a fordítást ismerte el hiteles szövegnek.

Megemlítem még, hogy az unitárius Heltai Gáspár, Dávid Ferenc munkatársa, egy könyv kivételével, 1520—75 között magyarra fordította a Bibliát, munkája azonban nem került közhasználatba. A római katolikus egyház Káldi Györgynek 1626-ban kiadott fordítását fogadta el. Röviden ennyit mondhatunk e helyen, a használatban levő Bibliánk szövegéről.

Meg kell vizsgálnunk azonban azt a ma is fennálló felfogást, mely szerint a keresztény egyházak a Bibliának isteni eredetet tulajdonítanak. Aquinói Szent Tamás azt mondja, hogy „a szentírás sugalmazott mű, melynek két szerzője van: Isten és az ember”. Azt állítja, hogy Isten minden sugalmazással természetfeletti megvilágítást ad az embernek. A sugalmazás Istennek az a ténykedése, mellyel a szent szerzőt az írásra ösztönzi, az írásban támogatja, hogy csak azt írja meg, amit Ő akar s azt csálhatatlan igazsággal ki is fejezze. Minthogy Isten a fő szerző, amit a szentírás mond, abszolút igaz és tévedésmentes, mely nemcsak a fontosabb dolgokra, hanem a mellékesen megemléltetekre is kiterjed. Sőt, a kálvini szimbólumok szerint még a betű-jelzések, a hangzók és pontozatok a görög és a héber szövegekben, isteni ihletés eredményei. Az isteni eredet kérdésével kapcsolatban rá kell mutatnom első helyen arra, hogy az ószövetség három nagy gyűjteményt tartalmaz: a törvény, a próféták és az íráskönyveit. Ezek mindenikénél tekintetbe kell vennünk a keletkezés, az összegyűjtés idejét és körülmé-

nyeit. Olyan kérdések ezek, melyekre a ma rendelkezésre álló adatok alapján a bibliakritika sem tud teljes világosságot deríteni. Már a „Törvényről”, mely Mózest könyvét foglalja magába, a szövegkutatók teljes bizonyossággal megállapították, hogy nem egységes munka, nem egy sugalmazott író munkája. Az egyes részekben előforduló nevek, kifejezések, stílus és vallási felfogás világosan mutatják, hogy több szerzővel állunk szemben, akik a törvények gyűjteményét az akkori politikai helyzetnek megfelelően módosították és átrendezték. Az újabb bibliakutatás ezeknek a névtelen törvénytudóknak tulajdonítja a mózesi szerzőség kitalálását is azért, hogy a régi zsidó hagyományt ezzel is erősítsék. Az inspiráció dogmájának abszolút hitelét érzékenyen megingatták a XIX. század tudományos megállapításai, melyek a Nílus, valamint a Tigris és Eufrates folyók völgyében végzett ásatások során napvilágra került papiruszra, kőre, égetett agyagtáblákra írt feljegyzések adatain alapultak. Főleg a babilóniai és asszíriai ásatások nyitották meg az új korszakot. Eddig az ószövetség egy külön világot képviselt és jóformán egyetlen forrásmunkája volt a Közel-Kelet történetének. A babilóniai királyi nagy könyvtárak agyagtábláskáinak feljegyzéseiből kitűnt, hogy Izrael népével, irodalmával, kultúrájával a legfiatalabb a szomszédai között. Tudós kutatók állapították meg Babilóniának az óhéber irodalomra gyakorolt intenzív hatását. Sajnos ezúttal nem térhetek ki ennek a hatásnak részletes kiértékelésére. Csupán megemlítem, hogy a teremtés, vízözön, édenkert, Sámson legendájával, a zsidó törvényekkel, szokásokkal, vallási rítussal, az egyisten-hittel kapcsolatban arra a határozott konklúzióra jut a tudományos kutatás, hogy az ószövetség írói a babilóniai irodalom alapos ismeretében és intenzív hatása alatt dolgoztak.

Mi unitárius és szabadelvű keresztények elismerjük azonban, hogyha ezzel a megállapítással az ószövetségi iratok el is vesznek Istentől sugalmazott jellegüket, még mindig megtartják különleges jelentőségüket, mint a korunkig ható roppant vallási és történelmi folyamatnak kivételes értékű dokumentumai. Ne ragaszkodjunk vakon olyan dogmához, melyet a tudomány megdöntött. E földön minden alá van vetve a fejlődésnek, meg kell békülnünk a vallási fejlődés gondolatával, tényével is. Azt a fejlődési folyamatot figyelhetjük éppen a Bibliánkban, hogy miképpen jutott el az ember a zsidók nyers monoteizmusának nemzeti, választott népi Jáhvéjától a próféták, zsoltárok szellemibb istenfogalmán keresztül Jézus szeretet-Istenének univerzális fogalmáig.

(Folytatjuk.)

Györfi István

HÍREK

ESPERESI vizsgálatot tartott Pethő István püspöki helynök Pestlőrincen, április 9-én. A vizsgálaton részt vett Ferencz József ek. főgondnok és R. Filep Imre ek. főjegyző is. A szokásos egyházközségi közgyűlést megelőző istentiszteleten a szolgálatot R. Filep Imre ek. főjegyző végezte. A délutáni gyülekezeti összejövetelen Pethő István püspöki helynök evangélizált, dr. Nyiredy Géza előadó-titkár Kriza Jánosról, népdalgyűjtő nagy püspökünkről emlékezett meg születésének 150. éves fordulójának alkalmából. Szokolay Réka és Lőcsey Erzsébet a „Vadrózsák”-ból szemelvényeket adott elő. Utó Endre énekművész székely népdalokat énekelt.

UNITÁRIUS VALLASOS FELÓRÁT közvetít a Petőfi rádió május 7-én. Igét hirdet: Bencze Márton Duna-Tiszaközi lelkész.

DR. S. VAN DER WOUDE az Unitárius és más Szabadelvű Keresztények Világszövetségének titkára a Román Népköztársaságba utaztában húsvét másodnapján egy napot fővárosunkban töltött.

PETHŐ István püspöki helynök füzogyarmati egyházközségünkben április 23-án esperesi vizsgálatot tartott. A vizsgálaton részt vett Ferencz József ek. főgondnok is.

LELKESZI NAPOKAT tart az unitárius lelkészi munkaközösség május 24-26. napján magyarkúti üdülőtelepünkön.

PESTLŐRINCI egyházközségünk június 4-én evangélizációs összejövetel keretében emlékezik meg gyülekezetté alakulásának 25 éves fordulójáról.

HÖGYES Endre utcai templomunk orgonájára befolyt adományok: Id. Pethő István 60.— Ft. Borbély Pál 30. örv. Welltinné Páll Mária férje emlékére 20. Deák Ferenc 30. Dr. Bartalis Akos 10. József Dezső 20. Lepény Jánosné 20. Tresánszki Sándor és felesége 20. N. N. 25. Nyiredy Erzsébet 10. Buksa Attila 10. Szalay Lajosné 20. örv. Kiss Lajosné 40. N. N. 100. Id. Nyiredy Géza 10. örv. Lovodics Imréné 30. Frey Ferencné 20. Miklós Károly 10.— Ft.

NYUGDLIALAPUNKRA újabban az alábbi affiai adakoztak: Nagy Géza 10. örv. Szabó Sándorné 20. örv. Wlassich Gézané 100 Ft. Komlóssy Gyula és Komlóssy Ellák 20.—20. Mátka Lajos 8.— Ft.

KÖZALAPUNKRA örv. Wlassich Gézané 50.— Ft.

UNITÁRIUS ELET javára dr. Tomcsányi Pálné 100. örv. Wlassich Gézané 90. dr. Nyiredy János (Pécs) 30.— forintot adományoztak. „A jószívű adakozót szereti az Isten.”

KEDVES OLVASÓINKAT szeretettel kérjük, hogy esedékes előfizetési díjakat 50 561 számú csekk számlára befizetni szíveskedjenek.

HALOTTAINK. Sigmond László keblitanácsos atyánkfia Sashalmon elhunyt. A Cinkota—Ilona-telepi temetőben helyezték örök nyugalomra. Bencze Márton és Huszti János lelkipásztorok szolgálatával. Kozma Lajosné, szül. Gálffy Zsuzsanna, néhai Gálffy Zsigmond egykori kolozsvári gimnáziumunk igazgatójának nővére 83 éves korában meghalt. Temetése a Cinkota—Ilona-telepi temetőben folyt le Bencze Márton lelkész szolgálatával. László György atyánkfia, életének 47. évében, Budapesten elhunyt. Április 8-án helyezték örök nyugalomra a farkasréti temetőben. Dr. Ladányi József Rezső ny. járásbíró Budapesten meghalt. A gyászszertartásokat Pethő István püspöki helynök végezte. „Aki hisz énbenem, ha meghal is él.”

Rev. Fr. Henkinson a haladó szelleméről közismert angol unitárius lelkész 85 éves korában Londonban meghalt. Elhunyt testvérünk az 1920-as években hosszabb ideig tartózkodott hazánkban, s különösen a politikai foglyok, valamint az inséges egyetemi hallgatók istápolása körül fejtett ki áldásos tevékenységet. (Miért csüggedsz el lelkem és nyughatatlanokod bennem? Bízál Istenben!) (Zsolt. 42:6.)

Külföldi egyházi hírek

KEREKI GÁBOR — CROYDONI UNITÁRIUS LELKÉSZ. Kereki Gábort, aki a kolozsvári unitárius teológiai főiskolán szerzett lelkészi oklevelet, és több évig magyarországi unitárius gyülekezetekben szolgált, 14 évi tengerparti lelkészi szolgálat után a Croydonban (Londonhoz közel) levő unitárius gyülekezet lelkészévé választották meg. E gyülekezetben elődje 1949—1960. közötti időben J. P. Chalk lelkész volt, aki 1958-ban az angol unitárius egyház elnöki tisztét is betöltötte. Új munkakörben tevékenységére Isten áldását kérjük.

HANKINSON FRIGYES angol unitárius lelkésznek 85 éves korában történt elhunytával az angol unitárius lelkészi kar egyik nesztora szállt sírba. Hankinson lelkész a két világháború közötti időben több alkalommal tett Magyarországon és Romániában látogatást és jól ismerte a magyar unitáriusok életét. Lakásának díszét alkották az ezen útjai során gyűjtött erdélyi népművészeti emlékek. Hankinson lelkész számos újabkori haladó mozgalomban vezető szerepet játszott. Így pl. egyik irányít-

tója volt a dél-afrikai iparcikkék vásárlását bojkotáló mozgalomnak. Öregkora ellenére részt vett az Aldermastonból Londonba vonuló tiltakozó felvonuláson, mellyel a nukleáris fegyverkezés ellen tiltakoztak az angol békeharcosok. Elnöke volt London Hampstead kerülete béketanácsának és az ugyanítt működő angol-kínai baráti társaságnak. Emlékezetét kegyelettel őrizzük.

FELHÍVJUK a volt kolozsvári gimnáziumunkban 1914. évben végzett osztálytársakat, hogy címüket lapunk szerkesztőségével mielőbb közölni szíveskedjenek.

130. Zsoltár

Ásító mélységből hívlak Téged,
Uram!

Halld meg hangom, én Uram,
ügyeld esdeklő szavam!

Uram, ha számontartod a vétkeket,
én Uram, ki állhatna meg?

De hiszen Te megbocsátasz —
hogy rettegjen minden Téged.

Várom sóváran az Urat,
sóvárogva egész valóm —
igéjében bizakodom —

lelkem sóváran Uramat,
mint örök a virradatot,
mint örök a virradatot...

Izrael, az Úrban bízál!
Hiszen véle kegyelem jár,
mindent győző szabadítás!

Ő lesz, aki kimentí
minden vétkeből Izraelt.

Ford.: Kozma Tamás

UNITÁRIUS ÉLET

Laptulajdonos a Magyarországi Unitárius Egyházokr.

Felelős szerkesztő és kiadó: Pethő István.

Evi előfizetési díj 12 forint.

Budapest, IX., Högyes Endre utca 3.

Táv.: 137—186. Csekksz.: 50 561.

612130/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

nyeit. Olyan kérdések ezek, melyekre a ma rendelkezésre álló adatok alapján a bibliakritika sem tud teljes világosságot deríteni. Már a „Törvényről”, mely Mózes öt könyvét foglalja magába, a szövegkutatók teljes bizonyossággal megállapították, hogy nem egységes munka, nem egy sugalmazott író munkája. Az egyes részekben előforduló nevek, kifejezések, stílus és vallási felfogás világosan mutatják, hogy több szerzővel állunk szemben, akik a törvények gyűjteményét az akkori politikai helyzetnek megfelelően módosították és átrendezték. Az újabb bibliakutatás ezeknek a névtelen törvénytudóknak tulajdonítja a mózesi szerzőség kitalálását is azért, hogy a régi zsidó hagyományt ezzel is erősítsék. Az inspiráció dogmájának abszolút hitelét érzékenyen megingatták a XIX. század tudományos megállapításai, melyek a Nílus, valamint a Tigris és Eufrates folyók völgyében végzett ásatások során napvilágra került papiruszra, kőre, égetett agyagtáblákra írt feljegyzések adatain alapultak. Főleg a babilóniai és asszíriai ásatások nyitották meg az új korszakot. Eddig az ószövetség egy külön világot képviselt és jóformán egyetlen forrásmunkája volt a Közel-Kelet történetének. A babilóniai királyi nagy könyvtárak agyagtábláskáinak feljegyzéseiből kitűnt, hogy Izrael népével, irodalmával, kultúrájával a legfiatalabb a szomszédai között. Tudós kutatók állapították meg Babilóniának az óhéber irodalomra gyakorolt intenzív hatását. Sajnos ezúttal nem térhetek ki ennek a hatásnak részletes kiértékelésére. Csupán megemlítem, hogy a teremtés, vízözön, édenkert, Sámson legendájával, a zsidó törvényekkel, szokásokkal, vallási rítussal, az egyisten-hittel kapcsolatban arra a határozott konklúzióra jut a tudományos kutatás, hogy az ószövetség írói a babilóniai irodalom alapos ismeretében és intenzív hatása alatt dolgoztak.

Mi unitárius és szabadelvű keresztények elismerjük azonban, hogyha ezzel a megállapítással az ószövetségi iratok el is vesznek Istentől sugalmazott jellegüket, még mindig megtartják különleges jelentőségüket, mint a korunkig ható roppant vallási és történeti folyamatnak kivételes értékű dokumentumai. Ne ragaszkodjunk vakon olyan dogmához, melyet a tudomány megdöntött. E földön minden alá van vetve a fejlődésnek, meg kell békülnünk a vallási fejlődés gondolatával, tényével is. Azt a fejlődési folyamatot figyelhetjük éppen a Bibliánkban, hogy miképpen jutott el az ember a zsidók nyers monoteizmusának nemzeti, választott népi Jáhvejától a próféták, zsoltárok szellemibb istenfogalmán keresztül Jézus szeretet-Istenének univerzális fogalmáig.

(Folytatjuk.)

Györfi István

HÍREK

ESPERESI vizsgálatot tartott Pethő István püspöki helynök Pestlőrincen, április 9-én. A vizsgálaton részt vett Ferencz József ek. főgondnok és R. Filep Imre ek. főjegyző is. A szokásos egyházközségi közgyűlést megelőző istentiszteleten a szolgálatot R. Filep Imre ek. főjegyző végezte. A délutáni gyülekezeti összejövetelen Pethő István püspöki helynök evangélizált, dr. Nyíredy Géza előadó-titkár Kriza Jánosról, népdalgyűjtő nagy püspökünkről emlékezett meg születésének 150. éves fordulójának alkalmából. Szokolay Réka és Lőcsey Erzsébet a „Vadrózsák”-ból szemelvényeket adott elő. Utó Endre énekművész székely népdalokat énekelt.

UNITÁRIUS VALLÁSOS FÉLÓRÁT közvetít a Petőfi rádió május 7-én. Igét hirdet: Bencze Márton Duna-Tiszaközi lelkész.

DR. S. VAN DER WOUDE az Unitárius és más Szabadelvű Keresztények Világszövetségének titkára a Román Népköztársaságba utaztában húsvét másodnapján egy napot fővárosunkban töltött.

PETHŐ István püspöki helynök füzegymati egyházközségünkben április 23-án esperesi vizsgálatot tartott. A vizsgálaton részt vett Ferencz József ek. főgondnok is.

LELKESZI NAPOKAT tart az unitárius lelkészi munkaközösség május 24–26. napján magyarkúti üdülőtelepünkön.

PESTLŐRINCI egyházközségünk június 4-én evangélizációs összejövetel keretében emlékezik meg gyülekezetté alakulásának 25 éves fordulójáról.

HÖGYES Endre utcai templomunk orgonájára befolyt adományok: Id. Pethő István 60,— Ft, Borbély Pál 30, özv. Weltné Pál Mária férje emlékére 20, Deák Ferenc 30, Dr. Bartalis Ákos 10, József Dezső 20, Lepény Jánosné 20, Tresánszki Sándor és felesége 20, N. N. 25, Nyíredy Erzsébet 10, Buksa Attila 10, Szalay Lajosné 20, özv. Kiss Lajosné 40, N. N. 100, Id. Nyíredy Géza 10, özv. Lovodics Imréné 50, Frey Ferencné 20, Miklós Károly 10,— Ft.

NYUGDIJALAPUNKRA újabban az alábbi afiai adakoztak: Nagy Géza 10, özv. Szabó Sándorné 20, özv. Wlassich Gézané 100 Ft, Komlóssy Gyula és Komlóssy Ellák 20—20, Mátka Lajos 8,— Ft.

KÖZALAPUNKRA özv. Wlassich Gézané 50,— Ft.

UNITÁRIUS ÉLET javára dr. Tomcsányi Pálné 100, özv. Wlassich Gézané 90, dr. Nyíredy János (Pécs) 30,— forintot adományoztak. „A jószívű adakozót szereti az Isten.”

KEDVES OLVASÓINKAT szeretettel kérjük, hogy esedékes előfizetési díjakat 50 561 számú csekk számlára befizetni szíveskedjenek.

HALOTTAINK. Sigmond László keblitanácsos atyánkfia Sashalmon elhunyt. A Cinkota—Ilona-telepi temetőben helyezték örök nyugalomra. Bencze Márton és Huszti János lelképásztorok szolgálatával. Kozma Lajosné, szül. Gálffy Zsuzsanna, néhai Gálffy Zsigmond egykori kolozsvári gimnáziumunk igazgatójának nővére 83 éves korában meghalt. Temetése a Cinkota—Ilona-telepi temetőben folyt le Bencze Márton lelkész szolgálatával. László György atyánkfia, életének 47. évében, Budapesten elhunyt. Április 8-án helyezték örök nyugalomra a farkasréti temetőben. Dr. Ladányi József Rezső ny. járásbíró Budapesten meghalt. A gyászszertartásokat Pethő István püspöki helynök végezte. „Aki hisz énbennem, ha meghal is él.”

Rev. Fr. Henkinson a haladó szelleméről közismert angol unitárius lelkész 85 éves korában Londonban meghalt. Elhunyt testvérünk az 1920-as években hosszabb ideig tartózkodott hazánkban, s különösen a politikai foglyok, valamint az ínséges egyetemi hallgatók istápolása körül fejtett ki áldásos tevékenységet. (Miért csüggedsz el lelkem és nyughatatlankodol bennem? Bízál Istemben!) (Zsolt. 42:6.)

Külföldi egyházi hírek

KEREKI GÁBOR — CROYDONI UNITÁRIUS LELKÉSZ. Kereki Gábort, aki a kolozsvári unitárius teológiai főiskolán szerzett lelkészi oklevelet, és több évig magyarországi unitárius gyülekezetekben szolgált, 14 évi tengerparti lelkészi szolgálat után a Croydonban (Londonhoz közel) levő unitárius gyülekezet lelkészévé választották meg. E gyülekezetben elődje 1949—1960. közötti időben J. P. Chalk lelkész volt, aki 1958-ban az angol unitárius egyház elnöki tisztét is betöltötte. Új munkakörben tevékenységére Isten áldását kérjük.

HANKINSON FRIGYES angol unitárius lelkésznek 85 éves korában történt elhunytával az angol unitárius lelkészi kar egyik nesztorja szállt sírba. Hankinson lelkész a két világháború közötti időben több alkalommal tett Magyarországon és Romániában látogatást és jól ismerte a magyar unitáriusok életét. Lakásának díszét alkották az ezen útjai során gyűjtött erdélyi népművészeti emlékek. Hankinson lelkész számos újabbról haladó mozgalomban vezető szerepet játszott. Így pl. egyik irányít-

tója volt a dél-afrikai iparcikkek vásárlását bojkotáló mozgalomnak. Öregkora ellenére részt vett az Aldermastonból Londonba vonuló tiltakozó felvonuláson, mellyel a nukleáris fegyverkezés ellen tiltakoztak az angol békeharcosok. Elnöke volt London Hampstead kerülete béketanácsának és az ugyanitt működő angol-kínai baráti társaságnak. Emlékezetét kegyelettel őrizzük.

FELHÍVJUK a volt kolozsvári gimnáziumunkban 1914. évben végzett osztálytársakat, hogy címüket lapunk szerkesztőségével mielőbb közölni szíveskedjenek.

130. Zsoltár

Ásító mélységből hívlak Téged,
Uram!

Halld meg hangom, én Uram,
ügyeld esdeklő szavam!

Uram, ha számontartod a vétkeket,
én Uram, ki állhatna meg?

De hiszen Te megbocsátasz —
hogy rettegjen minden Téged.

Várom sóváran az Urat,
sóvárogva egész valóm —
igéjében bizakodom —

lelkem sóváran Uramat,
mint örök a virradatot,
mint örök a virradatot...

Izrael, az Úrban bizzál!
Hiszen véle kegyelem jár,
mindent győző szabadítás!

Ő lesz, aki kimentí
minden vétkeből Izraelt.

Ford.: Kozma Tamás

UNITÁRIUS ÉLET
Laptulajdonos a Magyarországi Unitárius Egyházkör.
Felelős szerkesztő és kiadó: Pethő István.
Évi előfizetési díj 12 forint.
Budapest, IX., Högyes Endre utca 3.
Táv.: 137—186. Csekk.: 50 561.

612739/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest